

A névszóragozás rendszere a 16–17. századi finn zsoltárfordításokban I.

BAKSA Máté

Debreceni Egyetem, Nyelvtudományok Doktori Iskola
Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Intézet
nihilpotestesse@gmail.com

1. Bevezetés

Publikációm a helyviszonyt jelölő névszói eseteket mutatja be a korai finn bibliafordításokban Mikael Agricólától Eskil Petraeus fordításáig. A határozói ragok esetén az uráli nyelvek közös jellemzője az irányhármasság megléte. Ennek nyoma minden uráli nyelvben kimutatható, még olyan erősen redukálódott esetrendszerrel rendelkező nyelvben is, mint az északi hanti, ahol csak a névmási és határozószói tövekben maradtak fent ősi helyhatározók nyomai (az ősi esetragok áttekintését ld. Maticsák 2020: 393–401, irodalommal). A finn nyelvben megtalálható hat helyhatározó eset ragjainak változásait négy fordításban vizsgálom.

A legkorábbi keletkezésű szöveg Mikael Agricola¹ *Davidin Psaltarit* [Dávid Zsoltárai] c. munkája (1551) (Heininen 1999: 17–18; Perälä 2007: 25). A következő mű szerzője Jaakko Finno/Jaakko Suomalainen. Hozzá köthető a feltételezhetően 1583 körül keletkezett első finn zsoltároskönyv, az *Yksi wäihä rucous kiria* [Egy kis imádságoskönyv] fordítása (Dahlström 2005: 59; Peebo 2001: 133). – Ennek javított változatának tekinthető az 1605-ös *Yxi Wäihä Suomenkielinen Wirsikirja* [Finn nyelvű kis zsoltárfordítás], amelyet Hemminki Maskulainen készített. Maskulainen nemcsak standardizálni igyekezett az 1588-ban elhunyt Finno munkáját, hanem 141 új zsoltárfordítással bővítette is azt, amiből 26 a saját szerzeménye volt (Häkkinen 2005: 27; 2016: 122; Väinölä 2005: 39). A negyedik vizsgált mű az 1642-ben megjelent első teljes finn nyelvű Biblia, amelyet Eskil Petraeus és az általa vezetett bibliafordító bizottság készített (*Biblia, Se on: Coco Pyhä Raamattu, Suomexi* [Az

¹ Az első finn bibliafordítók életéről magyarul bővebben ld. Baksa 2019.

egész szent Biblia finnül]). Ez bár korban távol áll az agricolai fordítástól, mégis Agricolát használta a frissebb munkák helyett (Baksa 2021; Häkkinen 2016: 146–147; Ikola 1984: 125–126; Lehtikoinen 2005: 191).

A minél pontosabb összevethetőség érdekében csak azokat a zsoltárokat vizsgáltam, amelyek mind a négy fordításban megtalálhatóak: 1., 2., 15., 20., 23., 46., 51., 67., 82., 103., 110., 120., 124., 127., 128., 130. és a 147. zsoltár. Kutatásom során a kaino.kotus.fi oldalon fellelhető változatot használtam (hivatkozásait ld. az irodalomjegyzékben).

2. Elatívusz

Az elatívusz ragja (a partitívuszhoz és az ablatívuszhoz hasonlóan) az uráli ablatívusz **-ta/-tä* ragjából jött létre. A folyamat **-s-tA > -stA* volt, ahol az **-s-* helyhatározói elem, a **-tA* pedig az uráli ablatívusz (Hakulinen 1979: 103).

Az elatívuszt a mai finn nyelvben *-sta/-stä* rag jelöli. A négy fordításban emellett a szóvégi vokális eltűnése² miatt megtalálható a *-st* forma is (Häkkinen 2016: 92). *-sta/-stä*: A: *swresta* 'nagy', *coolemasta* 'halál', *ijancaikisesta* 'örökkévaló'; F: *caunista* 'szép', *jumalisesta* 'istenti'; M: *camalasta* 'szörnyű', *vahvasta* 'erős'; P: *etelästä* 'dél', *hengestä* 'lélek'; *-st*: A: *sydhemest* 'szív', *oikiast* 'igaz'; F: *wdhest* 'új', *ijancaickisest* 'örökkévaló'; M: *armost* 'kegyelem', *ristist* 'kereszt'; P: *luonnost* 'természet', *wäkewydest* 'erő'.³

A többes elatívusz ragja *-ista/-istä*: A: *pacanoista* 'pogány'; F: *suurista* 'nagy', *töistä* 'munka'; M: *suruista* 'bánat'; P: *tegoista* 'tett'. Emellett itt is megtalálható a szóvégi vokális nélküli változat, az *-ist*: A: *hywydist* 'jó'; F: *hawoist* 'seb'; M: *käsist* 'kéz'; P: *asioist* 'dolog'.

2.1. Agricola

Joca sinun Henges coolemasta pästēpi...

Joka sinun henkesi kuolemasta päästää...

'Aki megszabadítja a lelked a haláltól...'⁴

² A délnyugati (*lounaismurre*) nyelvjárás legszembetűnőbb fonetikai sajátossága a *loppuheitto* vagy apokopé jelenség, amely a szóvégi magánhangzó lekopásának tendenciáját jelenti. A 16–17. századi finn szövegek jellemzően e nyelvjárási környezetben készültek, ezért ez a hatás nagyon erős (Häkkinen 2016: 87–88; Ikola 1984: 119–121–Nikkilä 1988: 94).

³ A = Agricola, F = Finno, M = Maskulainen, P = Petraeus.

⁴ Elsőként a korabeli finn szövegeket adom meg, ezt követi a mai finn megfelelés, majd a magyar fordítás.

HERRA lehetepi sinun Waldakunnas waltican Zionista...
Herra lähettää sinun valtakuntasi valtikan Siionista...
 'Az Úr küld az országnak jogart Sionból...'

HERRA pelasta minun Sieluni nijste Walecteleuista suista.
Herra pelasta minun sieluni niistä valehtelevista suista.
 'Uram, mentsd meg lelkemet a hazug szájaktól.'

2.2. Finno

Nijnquin ollut on alghusta Nijn loppun asti olcon.
Niinkuin ollut on alusta niin loppuun asti olkoon.
 'Ahogyan kezdetektől fogva volt, úgy legyen mindvégig.'

Jumalan suurest armosta... / Jumalan suuresta armosta...
 'Isten nagy kegyelméből...'

Mä cuoluist sun ylönstin... / Minä kuolosta sinut ylönstin...
 'Feltámasztottalak téged a halálból...'

2.3. Maskulainen

Pese mua synnistä puhtax... / Pese minua synnistä puhtaaksi...
 'Moss tisztára a bűntől...'

Joit tulis cuulla visusta... / Joita tulisi kuulla viisusta...
 'Amit a dalokból kell hallani...'

Ja vääräst opist kirjotta... / Ja väärästä opista kirjottaa...
 'És a hamis tanoktól megszabadít...'

2.4. Petraeus

HERra pelasta minun sielun walehtelewista suista...
Herra pelasta minun sieluni valehtelevista suista...
 'Uram, mentsd meg lelkemet a hazug szájaktól...'

Joca näin teke ei hän horjada ijancaickisest.
Joka näin tekee ei hän horjahda iankaikkisesta.
 'Ki ezt teszi, nem fog meginogni az örökkévalóságtól.'

...minä olen syndisest siemenest syndynynt...
...minä olen syntisest siemenestä syntynynt...
 '...én bűnös magból születtem...'

3. Inesszívusz

A finn inesszívusz *-ssa/-ssä* ragja ősi uráli lokatívuszra vezethető vissza. Az uráli alapnyelvre **-na/-nä* hol? kérdésre válaszoló ragja **-s-nA* > *-ssA* változáson keresztül nyerte el mai finn alakját. A többi ősi lokatívuszból ki-fejlődött raghoz hasonlóan az inesszívusz alkalmazásának kerete is bővült, így a hol? kérdésen kívül a mikor? kérdésre is válaszul szolgál, pl. *marras-kuussa* 'novemberben' (Hakulinen 1979: 103).

Az egyes számú inesszívusz ragnak a fordításokban három alakváltozata van. A mai irodalmi finnben használt *-ssa/-ssä* forma csak Agricola és szór-ványosan Maskulainen szövegeiben található meg: Agricola: *taiuassa* 'mennye', *portissa* 'kapu'; Maskulainen: *suuressa* 'nagy', *hädhässä* 'vész'. A nyugati nyelvjárásban (Häkkinen 2016: 91) és régebbi szövegekben előfor-duló megrövidült [s] hanggal rendelkező *-sa/-sä* mindegyik fordításban sze-repel, bár az 1642-es Bibliában kevesebbszer. Teljesen azonban csak az 1859-es Bibliától tűnik el a vallásos szövegekből (Rapola 1969: 72). Példák: *-sa/-sä*: A: *honesa* 'szoba', *lopusa* 'vég'; F: *hyuäsä* 'jó', *maasa* 'föld, or-szág'; M: *taevasa* 'mennye', *ilosa* 'boldogság'; P: *maasa* 'föld, ország', *pa-caisesa* 'fagy'. Ezen kívül a *loppuheitto* által érintett példák esetén *-s* forma is előfordul. *-s*: A: *osas* 'rész', *henges* 'lélek'; F: *colmanes* 'háromság', *testa-mentis* 'testamentum'; M: *ijancaikisudhes* 'örökkévaló', *taevas* 'mennye'; P: *maas* 'ország, föld', *Jerusalemis* 'Jeruzsálem'.

Az inesszívusz esetén rendkívül nagy a variabilitás, ezért egy-egy szónak több alakváltozata is létezett *maassa* ~ *maasa* ~ *maas*. Bár a szakirodalom egyes munkái szótagszámhoz, a mondaton belül betöltött szerephez vagy szótípushoz köthető esetleges szabályokat feltételeznek (Lehikoinen – Kiuru 2006: 100), egységes rendszer nem állítható fel.⁵

3.1. Agricola

Coska he Wiholisteins cansa Portissa toimittauat.

Koska he viholistensa kanssa portissa toimittavat.

'Mert ők, ellenségeikkel a kapuban, beengednek.'

...ia siugnapi sinun Lapses sinussa.

...ja siunaa sinun lapsesi sinussa.

'...és áldd meg gyermekedet benned.'

⁵ Szemléletes példa, hogy Agricola fordításaiban a két vagy több szótagú szavak esetén 56%-ban fordul elő a *loppuheitto* (Lehikoinen – Kiuru 2006: 100). A csekély arányú eltérést kiegészítve a párhuzamos írásformák létével (ld. fent) ez inkább statisztikai érdekesség, mint szabály.

Waan pite tacto's HERRAN Laissa...
Vaan pitää tahtosi herran laissa...
 'Csak tartsd meg akaratodat az Úr törvényében...'

3.2. Finno

HERra cuka sun maijasas Sa alat asu ia pysy...
Herra kuka sinun maijassasi saa alati asua ja pysyä...
 'Uram ki mindig a te házában marad és él...'
Ja työsä seas carkele... / Ja työnsä seassa karkelee...
 'S a munkája közepette vándorol...'
Löytä hurscasten seas. / Löytää hurskasten seassa.
 'Az igazak között találja.'

3.3. Maskulainen

Löytä hurscasten seas. / Löydä hurskasten seassa.
 'Az igazak között találja.'
Mlx kiucus samovad pacanad... / Miksi kiukussa samoavat pakanat...
 'Miért szégyenkeznek a pogányok dühükben...'
Cuin mailmas on tapa paha. / Kuin maailmassa on tapa paha.
 'Ahogy a világ a gonosz útja.'

3.4. Petraeus

Mutta joca taiwas asu... / Mutta joka taivaassa asuu...
 'Hanem aki a mennyben lakik...'
Hän caidze minua wiherjäises niitysä...
Hän kaitsee minua vihertävässä niityssä...
 'Ő fürdet engem egy zöld réten...'
Ja waicka minä waellaisin pimiäsä laxosa...
Ja vaikka minä vaeltaisin pimeässä laaksossa...
 'És bár a sötét völgyben bolyonganék...'

4. Illatívsz

A finn illatívsz az uráli latívsz-datívsz *-*n* ragra vezethető vissza. A fordítások egyes szám illatívsz jelölésére négy különböző jelölést használtak, azonban ezek alkalmazása nem egyezett meg a mai finn grammatika szabályaival (Hakulinen 1979: 103–104; Häkkinen 2016: 92). A leggyakoribb

jelölés **-Vn**: A: *poleen* 'félre'; F: *Galilään* 'Galilea'; M: *Jumalaan* 'isten'; P: *päiwään* 'nap', valamint **-hVn**: A: *sucukundahan* 'nemzettség'; F: *maahan* 'föld, ország'; M: *maahan* 'föld, ország'; P: *työhön* 'munka'. Emellett két szóban felbukkan a **-seen**: A: *honeseen* 'szoba'; M: *ijancaickiseen* 'örökkévaló'; P: *huoneseen* 'szoba', ill. és a hanghosszúság következtelen jelölése miatt a **-sen** forma: A: *laskemisen* 'alkonyat'; F: *ijancaikisen* 'örökkévaló'; M: *alinomaisen* 'állandó'; P: *taiwasen* 'menny'. Az inesszívushoz hasonlóan az illatívsz esetében is léteztek párhuzamos ragformák, pl. *ijancaicki-seen*, *ijancaickisen*, *ijancaickisehen*.

A többes illatívszra kevés példa található a fordításokban, azonban ezek nagyrészt megegyeznek a mai alakokkal. Mind a négy fordításban szereplő forma a **-hin**: A: *maihin* 'föld, ország'; F: *caunihin* 'szép'; M: *vaevohin* 'zavar'; P: *töihin* 'munka'.

4.1. Agricola

...eike astu ninen Synnisten Tiehen...

...eikä astu niiden syntisten tiehen...

'...és nem lép a bünösök útjára...'

Zionin pyhen... / Siionin pyhään...

'Sion szentélyébe...'

...ia ne Jumalattomat hen mahan paiska

...ja ne jumalattoman hän maahan paiskaa.

'...és az istenteleneket a földre veti.'

4.2. Finno

Minä tein teidhän Jumaloix Ja saatin cunnian suuren.

Minä tein teidän jumaloiksi ja saatoin kunniaan suureen.

'Istenekké teremtettelek titeket, és nagy dicsőségbe hoztalak benneteket.'

Cocta se lyötin mahan... / Kohta se lyötin maahan...

'Hamarosan földet ér...'

Oma tie cadhotuxen. / Oma tie kadotukseen.

'Az én utam a kárhozatba.'

4.3. Maskulainen

Ijancaickisest ijancaickiseen.

Iankaikkisesta iankaikkiseen.

'Örökkévalótól örökkévalóig.'

Sotan Jumalan nimeen lähdem...
Sotaan jumalan nimeen lähdemme...
 'Háborúba megyünk Isten nevében...'

Ja niitä hyvii cadhotta Pahoi vääryten avitta.
Ja niitä hyviä kadottaa Pahoja vääryteen auttaa.
 'És a jókat elhagyja, a gonoszokat igazságtalanságba segíti.'

4.4. Petraeus

Mutta HERran armot ulottuwat ijancaickisest ijancaickiseen.
Mutta herran armot ulottuvat iankaikkisesta iankaikkiseen.
 'De az Úr kegyelmei örökkévalóságtól örökkévalóságig tartanak.'

Mutta autuat owat ne jotca häneen uscaldawat.
Mutta autuaat ovat ne jotka häneen uskaltavat.
 'De áldottak azok, akik őbenne bíznak...'

...ja jumalattomat maahan paisca.
...ja jumalattomat maahan paiskaa.
 '...és a gonoszokat a földre veti.'

5. Ablatívusz

Az ablatívusz rag mai formáját az uráli ablatívusz **-ta/-tä* és a finn-permi nyelvek **-l-* külső helyragjának egyesüléséből nyerte el: **-l-tA > -ltA*. Ugyanez az **-l-* elem található meg az adesszívusz *-lla/-llä* és az allatívusz *-lle* ragjának első elemeként is. Egyes feltevések szerint ez összefügghet az ugor **-lA* ablatívusszal (Hakulinen 1979: 104).

A vizsgált művek ortográfiai hagyománya szerint az [lt] hangkapcsolatot leggyakrabban *ld* formában jegyezték le (Häkkinen 2016: 92). A korpusz-szövegek mindegyikében megtalálható az *-lda/-ldä* variáns, ami az 1642-es Bibliában kizárólagos: A: *herralda* 'úr'; F: *sinulda* 'tőled'; M: *pääldä* 'fej'; P: *jumalalda* 'isten'. Szóvégi magánhangzó nélküli változat (*-ld*) azonban csak Finno és Maskulainen szövegeiben fordul elő: A: *Hebreild* 'héber'; F: *maald* 'föld, ország'; *jumald* 'isten'; M: *isäld* 'apa'; *nimeld* 'név'. Ezen kívül Agricola munkájában elszórtan *-lta/-ltä* jelölés is található: A: *sinulta* 'tőled'.

5.1. Agricola

...ei miten minulta pwtu. / ...ei mitään minulta puutu.
 '...semmi sem hiányzik nekem.'

Ano minulda... / Ano minulta...

'Kérj tőlem...'

...ia ele minulda poisota... / ...ja älä minulta poisota...

'...és ne vedd el tőlem...'

5.2. Finno

Eick lahioi wiattomald otta. / Eikä lahjoja wiattomalta ota.

'Nem fogad el adományt az ártatlanoktól.'

Herra Zebaot häld voiman pois ott.

Herra Zebaot häneltä voiman pois ottaa.

'Zebaoth ura elveszi tőle a hatalmát.'

Jos he meild pois temmauat Hengen...

Jos he meiltä poistempaavat hengen...

'Ha kiveszik belőlünk a lelket...'

5.3. Maskulainen

Eik lahjoi wiattomald otta. / Eikä lahjoja wiattomalta ota.

'Nem fogad el adományt az ártatlanoktól.'

Jos he meild pois temmavad hengem...

Jos he meiltä pois tempaavat hengemme...

'Ha kiveszik belőlünk a lelket...'

Älä muld henges pois adhista.

Älä minulta henkeäsi pois ahdistista.

'Ne szorítsd ki belőlem a lelket.'

5.4. Petraeus

...ei minulda mitän puutu. / ...ei minulta mitään puutu.

'...semmi sem hiányzik nekem.'

Nijn he nielisit meidän eläwäldä...

Niin he nielisivät meidät elävältä...

'És élve nyelnének el minket...'

...ja älä minulda ota pois... / ...ja älä minulta ota pois...

'...és ne vedd el tőlem...'

6. Adesszívusz

Szintén az ősi lokatívusz **-na/-nä* veláris-palatális ragpárjára vezethető vissza az adesszívusz. A mai formát az **-l-nA > -lla* folyamaton keresztül nyerte el (Hakulinen 1979: 104).

A mai finn nyelvben az egyes számú adesszívusz ragja *-lla/-llä* (Häkkinen 2016: 92), erre mind a négy fordításban található példa: A: *swrilla* 'nagy', *sanalla* 'szó'; F: *mielellä* 'ész'; M: *päällä* 'fej'; P: *amulla* 'reggel'. A teljes Biblia kivételével létezett még az *-ll* (A: *seisoall* 'állás'; F: *taidholl* 'tudás, képesség'; M: *samall* 'ugyanaz'), és a gemináltság szabálytalan jelölése miatt *-l* (A: *tuscal* 'fájdalom'; F: *aijal* 'idő'; M: *siel* 'ott') változat is. A szóvégi vokális eltűnése alaki egybeesést generált az allatívuossal. Agricola fordításában az *e ~ ä* jelölés következtelensége miatt ritkán előforduló forma a *-lle*: *hengelle* 'lélek', *wäkeuelle* 'erős'.

6.1. Agricola

Ja autacat ne Radholiset ia waiuaset oikiudhella.

Ja auttakaa ne raadolliset ja vaivaiset oikeudella.

'És segítsétek a nyomorultakat és a szegényeket igazsággal.'

Joca sinun crunapi Armolla ia Laupiudhella.

Joka sinut kruunaa armolla ja laupeudella.

'Aki kegyelemmel és irgalommal koronáz téged.'

HERRAN sinun Oikiaalla kädhelles pite piexemen Kuningaita...

Herrani sinun oikealla kädelläsi pitää pieksemän Kuninkaita...

'Uram, a te jobb kezddel korbácsold a királyokat...'

6.2. Finno

Nijllä iotc hän asetti sians Duomarixi maan päällä.

Niillä jotka hän asetti sijakseen tuomariksi maan päällä.

'Azokkal, akiket arra rendelt, hogy bírái legyenek a földön.'

JVmal seisoi iumalten seas Ja puhui sanoil näillä...

Jumala seisoi jumalten seassa ja puhui sanoilla näillä...

'Az isten az istenek között állt, és ezekkel a szavakkal szólt...'

Jota wihatan siel ia täällä... / Jota vihataan siellä ja täällä...

'Akit gyűlölnék erre és arra...'

6.3. Maskulainen

Eik synnisten tiellä astele... / Eikä syntisten tiellä astele...
 'És a bűnösök útjára nem léphet...'

Ja siellä vahvan pysy. / Ja siellä vahvana pysy.
 'És maradj erős ott.'

Ja sanalla ravitta taedhan... / Ja sanalla ravitaan taidan...
 'És szóval tudlak táplálni...'

6.4. Petraeus

...eli cuca lewä sinun pyhällä vuorellas?
...eli kuka lepää sinun pyhällä vuorellasi?
 '...vagy aki a te szent hegyeden pihen?'

...ja te hukkuisitte tiellä...
...ja te hukkuisitte tiellä...
 '...és megfulladnátok az úton...'

...joca maan päällä... / ...joka maan päällä...
 '...aki a világnak tetején...'

7. Allatívisz

Az allatívisz két ragrészből állt össze: az uráli latívisz-datívisz * -*n* és a finn-permi nyelvek -*l* helyjelölő eleméből. A feltételezett forma *-*len* lehe-
 tett, ami napjaink finn nyelvében -*lle* ragként él tovább (Hakulinen 1979: 105).

A vizsgált korpuszban a legelterjedtebb jelölési forma a maival megegyező -*lle*: A: *herralles* 'úr', *poialles* 'fiú'; F: *isälles* 'apa', *siehülles* 'lélek'; M: *isälles* 'apa', *pojallles* 'fiú'; P: *Sathanilles* 'sátán'. A teljes Biblia esetén már kevésbé érvényesül az apokopé jelenség, és a hanghossz jelölése is egységes volt, így ennek kivételével a többi fordításban megtalálhatók az -*ll* (F: *sill* 'az'; M: *isänäll* 'úr, férj'); Agricola és Finno esetén pedig az -*l* is (A: *noutauaisel* 'visszaszerezhető'; F: *wäel* 'ember') alakok is. A mai forma mellett létezett az archaikus -*llen* változat is. Ez Agricola korai munkáiban volt a leggyakoribb, és használata egészen az 1642-es Bibliáig megmaradt (Häkkinen 2016: 92; Rapola 1969: 73): A: *naburillen* 'szomszéd'; F: *herrallen* 'úr'; M: *pyhällen* 'szent'; P: *herrallen* 'úr'.

7.1. Agricola

Hen andacon sinulle mite sydhemes ano...
Hän antakoon sinulle miten sydämesi anoo...
 'Adja meg neked, amire a szíved vágyik...'
...Hen wiepi minun oikialle Tielle...
...Hän vie minut oikealle tielle...
 '...Ő majd a helyes útra terel engem...'
Techket oikius sille Kieuhelle ia Öruoille...
Tehkää oikeus sille köyhelle ja orvoille...
 'Tegyetek igazságot a szegényeknek és az árváknak...'

7.2. Finno

Sen wallan sinulle annoin. / Sen vallon sinulle annoin.
 'Ezt a hatalmat adtam neked.'
Olcon kijos nyt Isälle Ja cunnia Jumalan pojat...
Olkoon kiitos nyt isälle ja kunnia jumalan pojalle...
 'Hála legyen az Atyának és dicsőség az Isten fiának...'
Ylistös hengel pyhälle... / Ylistys hengelle pyhälle...
 'Dicséret a Szentléleknek...'

7.3. Maskulainen

Olcon kiitos nyt Isälle... / Olkoon kiitos nyt isälle...
 'Adjunk most hálát az Atyának...'
Qvin sielulle levon tuotta... / Kuin sielulle levon tuottaa...
 'Amint nyugalmat hoz a léleknek...'
Jong Herra anda maateisans Omille ystävillens.
Jonka herra antaa maatessansa omille ystävillensä.
 'Amit az Úr ad fekvésében barátainak.'

7.4. Petraeus

JUmala ole minulle armollinen sinun hywydes tähden...
Jumala ole minulle armollinen sinun hyvyytesi tähden...
 'Istenem, irgalmazz nekem a te jóságod miatt...'
Sillä minä tahdon wäärille opetta sinun ties...
Sillä minä tahdon wäärille opettaa sinun tiesi...
 'Mert megtanítom az igazságtalanokat a te utadra...'

...ja auttacet radolliset ja waiwaiset oikeudelle.

...ja auttakaa raadolliset ja vaivaiset oikeudelle.

’...és segítsétek a fáradtakat és a szegényeket az igazsághoz.’

8. Összegzés

A 16–17. századi helyhatározói esetragok rendszere kisebb eltéréseket mutat a mai finn nyelvhez képest. A szövegek keletkezési helyük miatt délnyugati nyelvjárásban íródtak, amelyben a szóvégi magánhangzók tendenciószerűen eltűntek. Bár ez a fonetikai jelenség mind a négy fordítást érintette, leginkább Finno és Maskulainen munkáiban hozott létre párhuzamos formákat. A legegységesebbnek Petraeus fordítása tekinthető, bár még az 1642-es Bibliában is megfigyelhető kisebb ingadozás (pl. *-sta* ~ *-st* elatívusz).

Komoly hatással volt az egyes fordítók helyesírási rendszere is a formákra, ami a hangjelölésen (pl. *-lt* ~ *-ld* ablatívusz) kívül a gemináltság jelölése esetén is megjelenik (pl. *-ssa* ~ *-sa* inesszívusz).

Mindezek mellett az archaikus *-len* allatívusz rag széleskörű használata figyelhető meg mind a négy fordításban. A mai standard *-lle* alak használata azonban az 1642-es Biblia felé haladva egyre elterjedtebbé vált (Rapola 1969: 73).

Összeségében elmondható, hogy a négy zsoltárfordítás közül a legrendszerszerűbb Petraeus munkája volt, ezt követte Maskulainen, majd Finno, és végül Agricola. Az eltérések pedig ortográfiai vagy nyelvjárási okokra vezethetők vissza.

	Agricola	Finno	Maskulainen	Petraeus
Elat.	<i>-sta/stä, -st</i>	<i>-sta/stä, -st</i>	<i>-sta/stä, -st</i>	<i>-sta/stä, -st</i>
Iness.	<i>-ssa/-ssä, -sa/sä, -s</i>	<i>-sa/sä, -s</i>	<i>-ssa/-ssä, -sa/sä, -s</i>	<i>-sa/sä, -s</i>
Illat.	<i>-issa/issä, -isa/isä, -is</i>	<i>-isa/isä, -is</i>	<i>-isa/isä, -is</i>	<i>-isa/isä, -is</i>
	<i>-hin</i>	<i>-hin</i>	<i>-hin</i>	<i>-hin</i>
Ablat.	<i>-lta/ltä, -lda/ldä</i>	<i>-lda/ldä, -ld</i>	<i>-lda/ldä, -ld</i>	<i>-lda/ldä</i>
Adess.	<i>-lla/llä, -ll, -l, -lle</i>	<i>-lla/llä, -ll, -l</i>	<i>-lla/llä, -ll, -l</i>	<i>-lla/llä</i>
Allat.	<i>-lle, -llen, -ll</i>	<i>-lle, -llen, -ll, -l</i>	<i>-lle, -llen, -ll, -l</i>	<i>-lle, -llen</i>

Irodalom

- BAKSA MÁTÉ 2019: Az első bibliafordítók. *Folia Uralica Debreceniensia* 26: 17–28.
- BAKSA MÁTÉ 2021: Hemminki Maskulainen és a finn nyelv standardizálódása. *Folia Uralica Debreceniensia* 28: 29–42.
- DAHLSTÖRM, FABIAN 2005: Piae Cantiones -perinne. In: Pajamo, Reijo (toim.), *Hymnos. Soukat sanat maistaa suu. Hemminki Maskulaisen virsikirja 400 vuotta. Hymnologian ja Liturgiikan seuran vuosikirja*. Helsinki. 69–78.
- FORSBERG, ULLA-MAIJA – KOVÁCS MAGDOLNA – KOVÁCS OTTÍLIA – MANNER, SANNA – MARKUS, KAIJA 2015: Suomi–unkari-sanakirja. Finn–magyar szótár. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Otava, Helsinki.
- HÄKKINEN, KAISA 2005: Maskun Hemmingin kieli. In: Pajamo, Reijo (toim.), *Hymnos. Soukat sanat maistaa suu. Hemminki Maskulaisen virsikirja 400 vuotta. Hymnologian ja Liturgiikan seuran vuosikirja*. Helsinki. 27–38.
- HÄKKINEN, KAISA 2016: Spreading the written word. Mikael Agricola and the birth of literary Finnish. *Studia Fennica Linguistica*, Helsinki.
- HEININEN, SIMO 1999: Mikael Agricola raamatunsuomentajana. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- IKOLA, OSMO 1984: Suomen kielen historia. In: Paunonen, Heikki – Rintala, Paavo (toim.), *Nykysuomen rakenne ja kehitys. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- LEHIKONEN, LAILA 2005: Suomen ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu. *Finn Lectura*, Tampere.
- LEHIKONEN, LAILA – KIURU, SILVA 2006: Kirjasuomen kehitys. Helsingin yliopiston Suomen kielen laitos, Helsinki.
- MATICSÁK SÁNDOR 2020: A magyar nyelv eredete és rokonsága. Gondolat Kiadó, Budapest.
- NIKKILÄ, OSMO 1988: Agricola kieli ja teokset loppuheiton valossa. In: Koivusalo, Esko (toim.), *Mikael Agricolan kieli. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- PEEBO, JAAK 2001: Finnosta Hemminkiin – vanhimpien suomenkielisten virsikirjojen kielestä. In: Palander, Marjatta (toim.), *Agricolasta Inkeriin: juhla- ja ilkkakirja Savijärven 60-vuotispäiväksi. Studia Carelica Humanistica* 17. Jyväskylä.
- PERÄLÄ, ANNA 2007: Mikael Agricolan teosten painoasu ja kuvitus. In: Häkkinen, Kaisa (toim.), *Mikael Agricola: Abckiria. Kriittinen editio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- RAPOLA, MARTTI 1969: Vanha Kirjasuomi. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- VÄINÖLÄ, TAUNO 2005: Hemminki Maskulaisen virsikirja. In: Pajamo, Reijo (toim.), *Hymnos. Soukat sanat maistaa suu. Hemminki Maskulaisen virsikirja 400 vuotta. Hymnologian ja Liturgiikan seuran vuosikirja*. Helsinki. 39–51.

Internetes források

http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/agricola/agri3ps_rdf.xml
http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/virret/finno_rdf.xml
http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/virret/hemm1605_rdf.xml
http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/biblia/vt3_job_rdf.xml

*

**The structure of declension in Finnish psalm translations
from the 16th and 17th centuries I.**

The current research focuses on the system of locative cases in Finnish psalm translations from the 16th and 17th centuries. The corpus consists of four works: the *Davidin Psaltarit* by Mikael Agricola; Jaakko Finno's *Yksi wähä rucous kiria*; Hemminki Maskulainen's *Yxi Wähä Suomenkielinen Wirsikirja* and the *Biblia, Se on: Coco Pyhä Raamattu Suomexi* by the Bible translation committee headed by Eskil Petraeus. For ease of comparison, only the psalms included in each of the four translations have been used. These are Psalms 1, 2, 15, 20, 23, 46, 51, 67, 82, 103, 110, 120, 124, 127, 128, 130 and 147.

There are six locative cases in Finnish: elative, inessive, illative, ablative, adessive, allative. The study has found that the main differences from the present system are orthographic (e.g. *lt* > *ld*) and grammatical (Fi. *loppuheitto*). In addition, the archaic forms *-llen/-len* have been found in all four translations of the allative. However, their proportion had decreased towards the 1642 Bible.

The system of each author has been arranged in charts for ease of reference. The study concludes with a summary chart showing the entire locative case system.

Keywords: Bible translation, Mikael Agricola, Jaakko Finno, Hemminki Maskulainen, Eskil Petraeus, elative, inessive, illative, ablative, adessive, allative

MÁTÉ BAKSA